

בראשית יח וירא

וַיִּשְׁתַּחוּ אֶרְצָה: וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי אִם-
 נָא מְצֵאתִי חַן בְּעֵינֶיךָ אֶל-נְאֻתְעָבֶר
 מֵעַל עֲבָדֶיךָ: דִּיקָחֵנִי נְאֻמְעַט-יָמִים
 וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם וְהִשְׁעֵנוּ תַּחַת הָעֵץ:
 וְאָקַחְהָ פֶתֶלֶחַם וְסַעְדוּ לְבַבְכֶם
 אַחַר תַּעֲבְרוּ כִּי-עַל-כֵּן עֲבַרְתֶּם עַל-
 עֲבָדֶיכֶם וַיֹּאמְרוּ כֵּן תַּעֲשֶׂה בְּאִשְׁרֵךְ
 הַבְּרִית: וַיֹּמְתוּ אַבְרָהָם הָאֱהֱלָה
 אֶל-שָׂרָה וַיֹּאמֶר מִהְרֵי שְׁלֵשׁ-סָאִים

אונקלוס
 וַיֹּאמֶר יי אִם פִּשְׁן
 אִשְׁפָּחִית רַחֲמִין קִדְמָךְ
 כִּי פִשְׁן תַּעֲיִבֶר טַעֲרֵי
 עֲבָדֶיךָ: יִסְכּוּן פִּשְׁן זְעִיר
 מִיָּא וְאִם חַו רַגְלֵיכֶן
 וְאִסְתְּמִיכוּ תַּחַת אֵיקָנָא:
 וְאִסְכּ פִּתְחָא דְפִתְחָא
 וְסַעְדוּ לְבַבְתֶּן פִּתְרֵן
 תַּעֲיִבְרוּן אֲרִי עֵץ כֵּן
 עֲבַרְתֶּן עֵץ עֲבָדֶיכוֹן
 וַאֲמְרוּ כֵּן תַּעֲבִיד פִּתְחָא
 דִּי מִהְרֵי: וַיֹּמְתוּ
 אַבְרָהָם דְּמִשְׁפָּנָא קִנְתָּ
 שָׂרָה וַאֲמַר אֲחִי תַּפְתָּ
 תו"א וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי אִם פִּשְׁן
 אִשְׁפָּחִית רַחֲמִין קִדְמָךְ
 כִּי פִשְׁן תַּעֲיִבֶר טַעֲרֵי
 עֲבָדֶיךָ: יִסְכּוּן פִּשְׁן זְעִיר
 מִיָּא וְאִם חַו רַגְלֵיכֶן
 וְאִסְתְּמִיכוּ תַּחַת אֵיקָנָא:
 וְאִסְכּ פִּתְחָא דְפִתְחָא
 וְסַעְדוּ לְבַבְתֶּן פִּתְרֵן
 תַּעֲיִבְרוּן אֲרִי עֵץ כֵּן
 עֲבַרְתֶּן עֵץ עֲבָדֶיכוֹן
 וַאֲמְרוּ כֵּן תַּעֲבִיד פִּתְחָא
 דִּי מִהְרֵי: וַיֹּמְתוּ
 אַבְרָהָם דְּמִשְׁפָּנָא קִנְתָּ
 שָׂרָה וַאֲמַר אֲחִי תַּפְתָּ

ורחצו מניעתם. וקחה אתם עץ. אחר העבור נדרים לו. וכן תעשה מניעתם.

שפתי חכמים

וירץ לקראתם כד חזויהו דהוה שרי ואמר פירשו ממנו
 מיד וירץ לקראתם: (ג) ויאמר אדני אם נא וגו'
 לגדול שבהם ג אמר וקראם כלם אדונים ולגדול אמר אל
 נא תעבור וכיון שלא יעבור הוא יעמדו חביריו עמו ובלשון
 זה הוא חול (שבועות לה) ד"א קודש הוא והיה אומר
 להקב"ה להמתין לו עד שירון ויכניס את האורחים ואע"פ
 שכתב אחר וירץ לקראתם האמירה קודם לכן היתה ודרך
 המקראות לדבר כן כמו שפירשתי אלל לא ידון רוחי באדם
 שנכתב אחר ויולד נח וא"ל לומר אלל א"כ קודם
 גירת ק"כ שנה פ ושתי הלשונות בכ"ר: (ד) יקח נא
 ע"י שליח ע והקב"ה שלם פ לבניו ע"י שליח שנאמר
 (במדבר כ) וירם משה את ידו ויך את הסלע: ורחצו
 רגליכם. כסבור שהם ערביים שמתחיים לאבק רגליהם
 והקפיד שלא להכניס ע"א לביתו (ב"מ פו). אבל לוס שלא
 הקפיד הקדים לינה לרחייה שנאמר ולינו ורחצו רגליכם:
 תחת העץ. תחת ר האילן: (ה) וסעדו לבכם.
 בתורה נבדאיים ובכתובים מנינו דפתח סעדחא דליבא.
 בתורה סעדו לבכם. נבדאיים (שופטים יח) סעד לבך פת
 לחם. ובכתובים (תהלים קד) ולחם לבב אנוש יסעד. א"ר
 המחא לבככם אין כתיב כאן אלא לבכם ש מגיד שאין ית"ד
 שולט במלאכים (ב"ר): אחר תעבורו. אחר כן ת תלכו:
 כי על כן עברתם. כי הדבר הזה אינו מנקה מכם מאחר
 שעברתם א עלי לכבודי: כי על כן. כמו על אשר וכן
 כל כי על כן שנמקרא (לקמן יע) כי על כן באו כלל קורת
 (לקמן לג) כי על כן ראיתי פניך (שם לח) כי על כן לא

אחס משא"כ גבי נלכיס דל"ש הוי טעמא וה"ז מליון בתלמוד בפרק
 טרבי ספסוס והוי קאי עלייהו רב יובא סבא לשמשם ללרבי סעודה
 כו'. (מהרא"י): פ יש מקשים לפי מ"א שטמדו אללו ואח"כ פירשו
 ממנו והלכו להם לפי פי' זה היה לו לכתוב בקרא ויכן אחריהם
 וי"ל דביתו של אברהם היה ארבע סתחים וכיון שהלכו לדרכם היה
 קן אברהם מסתח זה שהיו עומדים אללו אל פתח שהיה ברוח
 נשמות או דרומית לעבר אוחס לכך כתיב לקראתם וק"ל. (תולדות
 יקח) וי"ל דאין נב למלאכים כמ"ש לא יסבו בלכתם ואע"פ שאלו
 אליו בדמות השמים מ"מ לא נשתנו ממדתן להראות אחור וקדם:
 ג דק"ל נמה אמר מתחלה אדני ל' רבים ואח"כ אס נא מלאחי חן
 בעיניך לשון יחיד ועל זה פי' לגדול שבהם אמר ואין חילוק בין
 קמ"ן לפת"ח כי כולם לשון רבים הם. וא"ת היאך ידע אברהם
 איהו גדול וי"ל לפי שסבור שהיו הנשים רב ושי תלמידים ודין הוא
 שהרב הולך באלמע וגדול מן התלמידים ליומיו וקטן לשמאלו:
 ס (קל"ט) ר"ל שתי הלשונות של קודש ושל חול הם בכ"ר ולא אשתי
 לשונות של לא ידון כו': ע (הרא"ש) אין הודעה של רש"י על
 מלת ויקח שפירושו ע"י שליח דזה הוא דבר פשוט דאל"כ ה"ל
 אקחה אלא הודעה הוא על ששילם לבניו וכו': פ אבל הלחם שלקח
 הוא בעצמו שנאמר וקחה פת לחם הקב"ה נתן להם ג"כ בעצמו
 והמסיר להם המן. מהרש"ל: צ (נח"י) תורה בעיני דזה הספוק
 נאמר בפרשת חק והוא לפורעניות אליו בכ"מ דף ס"ו הביאו פסוק
 מפ' בשלח והכית כלור וגו'. והוא של בכרה שהיה בארה של מרים
 כדפירש"ס וכן בכ"ר הביא פסוק עלי באר ענו לה שהוא ג"כ פסוק
 של בכרה. וע"ק נמה הביא זה הדרוש כל עיקר והוא אינו לוקח
 לפשוטו של מקרא: ק דק"ל נמה שיה הכתוב כאן מבלוט דהכח
 אמר רחיה קודם לינה וגבי לוס נאמר לינה קודם רחיה אלא ודאי
 משום ע"א וזה הקפיד וזה לא דלמח לוס נמו היה מקפיד והא דאמר
 הקפיד כו' (נח"י) קשה לי דלמח לוס נמו היה מקפיד והא דאמר
 לוס ולינו ורחצו לפי שלא נדמו לו כעבדים ע"ש: ר לא בקעת ען
 כמו ושל הברול מן העני והוא ען תלוש דא"כ אין ישענו תחת ען
 תלוש לכן פי' אילן וכן התרגום מתרגם כאן תחות אילנא ולא תחות
 אש"א: ש (נח"י) ועל כ' בני אדם שייך לומר לבככם לפי שאין
 דעוהים שות כדאי' כשהדרין דף ל"ח והטעם מפני הגולגוליס
 א"כ שים הם בדעוהים שייך לומר לבככם: ת דק"ל דבספוק
 האליה ותעבורו פי' ותלכו: א ר"ל דמשמע דעוהים היה ללכו

כלי יקר

לבקרים אומים כל רשעי ארץ וכן נאמר באנשי סדום השמש יאל על
 הארץ ולוט נא לטרה וי"י המטיר על סדום ושעמו של דבר כי מלינו
 שאברהם בא ללל דיעת השי"ת מתוך מהלך השמש ותועתו וכן
 פירש בעקידה פרשת בראשית על פסוק וידעת היום והשבות אל
 לבבך כי י"י הוא האלהים כשהחזק מהלך הגלגל היומי ותועתו תכיר
 ודע כי י"י הוא האלהים ופירש הרב שזכו המרגליות הטובים שהיתה
 תלויה בלוארו של אברהם כי הוא היה קורא בגרון מליאת השי"ת

בב"מ וכו' נראה דקשה לרש"י דמשמע שלא היו רוצים להטריחו והלא כתיב נצבים עליו שהיו עומדים לפניו ואם כן היו מטריחים אותו ומתריץ בב"מ וכו' והשתא לא קשה מידי דודאי קודם שראו שהיה אסר ושרי באו אצלו ורצו להטריחו אבל אחר שראו אותו אסר ושרי פירשו מאצלו והיו עומדין במקום אחד קצת רחוק ממנו כלומר אין אנו רוצים להטריח אותך וכאשר ראה זה מיד וירץ לקראתם. ואם תאמר מג"ל שהיו עומדין במקום אחד שמא אחר שראו אותו היו פורשים ממנו ואז היה רץ לקראתם ויש לומר דאם כן הוי ליה למימר וירץ אחריהם אלא אחר שפירשו למקום רחוק קצת עמדו ורץ לקראתם:

לגדול שבהם אמר וקראם כולם אדונים פירש הא דכתיב אדני דמשמע לשון רבים מדלא כתיב אדוני בחיריק ואחר כך אמר אל נא תעבור דמשמע לשון יחיד אלא האמירה הוא לאחד וקראם כולם אדונים לכך אמר אדני בלשון רבים. ואם תאמר אי לשון רבים הוי למכתב אדני בפתח דמשמע לשון רבים ומצאתי מפני שהקמץ משמע לשון יחיד וגם לשון רבים וכן מורה הנקודה שהקמץ הוא מורכב מן פתח שהוא לשון רבים ומן חיריק שהוא לשון יחיד לפיכך השם שהוא קודש נקוד בקמץ לפי שהקב"ה יחיד ודרך כבוד אומרים לו לשון רבים שהוא כולל הכל ומפני שכאן הוא מדבר לגדול וקראם כולם אדונים לכך קאמר אדני בקמץ שהוא לשון יחיד ומדבר לכלם בלשון רבים וזה שפירש רש"י על ויאמר ה' לגדול שבהם אמר וקראם כולם אדונים כדי לתרץ לשון אדני בקמץ אבל כל זה אינו מוכרח שהרבה מקומות מצאנו שהפתח נהפך לקמץ בפרט בטעמים המפסיקין שהרי המלה בנגינת רביעי ואם תאמר ומהיכן ידע איזה הוא הגדול בהם ואין זה קשיא הא דאמרינן הרב ותלמידיו שהולכים בדרך הרב באמצע ותלמידיו אחד בימינו ואחד בשמאלו ועוד אמרינן שאסור לילך בצד רבו ואחוריו רבו אלא צריך לצדד עצמו שיהיה קצת מן הצד וקצת לאחוריו ובוה ידע:

יוקח גא על ידי שליח דאם לא כן ואקח מבעי ליה ולפי שקשה הרי אין התורה מדבר בגנות של צדיק וכאן כתב לך שעשה זה על ידי שליח ולא על ידי עצמו ותירץ שבא להגיד לך הכתוב מדת הקב"ה שהוא מדקדק עם סביביו כחוט השערה ולומר כי מה שעשה אברהם על ידי שליח שלם הקב"ה לבניו על ידי שליח וכל מה שעשה אברהם על ידי עצמו כגון הלחם ושאר דברים מצינו ששלם הקב"ה לבניו על ידי עצמו כדאיתא בב"מ להודיעך כי כל דרכיו אמת. וא"ת למה כל הדברים עשה על ידי עצמו חוץ מן המים שעשה ע"י שליח ונראה לומר דאי אפשר לטרוח בשני דברים כאחת ליקח פת לחם ולהביא מים לכך עשה אחד בעצמו ואחד ע"י שליח ומ"מ מה שעשה ע"י עצמו שלם הקב"ה בעצמו ומה שעשה ע"י שליח שלם על ידי שליח וא"ת אם כן ראוי להיות לקיחת המים ע"י עצמו שהוא ראשון ויראה שכל דבר שיש בו חסרון כיס יותר טוב לעשות ע"י עצמו כדי שיראו שבפנים יפות הוא עושה אבל המים שאין בו חסרון כיס אין כ"כ צריך לעשות ע"י עצמו. א"נ דבר שהוא לכבוד הסעודה עשה אברהם בעצמו אבל לקיחת המים לרחיצת הרגלים שאין זה צריך לסעודה שהוא לכבוד האורח עשה על ידי שליח ובוה שילם הקב"ה לישראל כי מה שהיא צורך סעודה עצמו כגון נתינת ירידת המן והגיוז להם השליו על ידי עצמו אבל המים אין שם הסעודה עליהם לפיכך היה זה ע"י שליח וא"ת למה דווקא במצוה זאת מה שעשה אברהם ע"י עצמו שלם הקב"ה לבניו בעצמו ויראה לי מה שדוקא במצוה זאת שעשה לאורחים דקדק הש"י עם אברהם לשלם כפי מה שעשה ולא תמצא זה בכל שאר דברים שעשה כי מצות גמילות חסדים מסוגל ביה כדמוכח במסכת מועד קטן דקאמר דיקבור יקברונה וכולו כדאיתא התם והטעם הוא שגמילות חסדים בפרט מן הדברים שאוכל פירות בעולם הזה והקרן קיימת לעולם הבא מוכרח הוא שיעשה פרי דומה למה שעשה שאפילו פירות שלא נטע הוא עושה מכ"ש אותו פרי עצמו שנטע שיעשה ולפיכך כל חסד

אריה

לבבות לאדם קראן לשון כבוד שיצר טוב הוא העיקר בכך דומה למלאכים שאין בהם רק יצר טוב לגמרי ואפשר שהוא על דרך ניבא ולא ידע מה:

ואחר כן תלכו מפני שהמובן הוא סעדו לבכם אחר תעבורו שאחר שעברו יעשה להם סעודה וזה אי אפשר ולפיכך כתב ואחר כן אחר הסעודה תלכו ומה שכתוב תלכו במקום תעבורו כי העברה לא שייך רק כשהוא עובר במקום למקום ואחר שפירושו שאחר הסעודה ילכו מכאן א"כ אין זה העברה דהא זה התחלת הליכה לפיכך קאמר אחר כן תלכו ובא לשון העברה במקום לשון הליכה:

סולת לעגות קמח כו' דאין לפרש קמח של סולת דאין הקמח נסמך אל הסולת אבל הסולת נסמך אל הקמח שהרי מן הקמח עושים סולת ולפיכך צריך לחלוק ביניהם קמח לעמילן של טבחים וסולת לעגות:

שלשה פרים כו' בב"מ בפרק הפועלים דאם לא כן בן בקר רך וטוב מיבעי ליה אלא וטוב הוא ענין בפני עצמו ור"ל שעוד בן בקר אחר עשה ומדאמרינן וטוב לדרשא רך נמי לדרשא אתיא ואם תאמר למה לא כתיב בני בקר שלשה שהוא יותר קצרה דאין לומר למילף על שהיו רך וטוב גם כן דזהו ק"ו שאם שלשה פרים לקח כ"ש שלקח רך וטוב ואין זה קשיא דאם כן היה צריך למכתב נמי שעשאם כדי ליתן להם שלשה לשונות בחרדל שלא היה מובן למה צריך ג' פרים לכך לא כתב בקרא כלל רק ברמז:

שלשה לשונות כו' דאל"כ ג' פרים למה לי סגי בחדא אלא להאכיל אותם ג' לשונות וע"כ בחרדל דאם לא כן למה דווקא לשונות אלא מפני שיש לכבד האורח ודרך חשובים ומלכים לאכול לשונות בחרדל כדאמרינן בפרק הזרוע והלחיים שהכהן יאכל הלחיים שיש בהם הלשון בחרדל מפני שכתוב בהן למשחה נתתי לך כלומר דרך גדולה ושררה ולפיכך האכיל אותן ג' לשונות בחרדל ובשתי לשונות לא סגי דאם כן היה צריך לחתוך הלשון ולא הוי זה חתיכה הראויה להתכבד

שעשה אברהם למלאכים שלם הקב"ה לבניו שעשה להם כמו שהוא היה עושה כי פרי שנטע היה עושה פרי גם כן:

כסבור שהם ערביים יש מקשים איד היו עושים אלהות אבק שברגליהם ואין זה קשיא דא"כ קשה לך זבוב אלהי עקרון שהיו משתחווים לזבוב ומאי ממש יש בזבוב שהיה מתירא מן הזבוב אבל בעלי ע"ז היה סכלות דעתם כי הש"י ברוך הוא אלהים קדושים הוא אי אפשר לעבוד לו ובחרו כחות שהם אינם קדושים והם ממונים על פחותים ובעבור שאינם קדושים הם קרובים אל האדם הפחות ולפיכך בחר זה בזבוב וזה באבק כי היו עובדים לכחות של אלו דברים אשר הם בחלקם כי האבק שברגל דבר פחות ושפל מאד הוא. והיו הערבים סבורים כי האדם אשר הוא במעלה גדולה ואין לך בתחתונים יותר גדול מן האדם במדריגה והוא תחת המדריגה השפלה אשר בעליונים ולפיכך היו עובדים לאבק שברגליהם לאותו שהוא ממונה עליו למעלה וידוע הוא כי אין דבר שפל הוא כמו האבק שברגל ואין דבר ממונה עליו רק הכח אשר הוא קטון יותר בכחות העליונים והיו אומרים כי האדם הוא נכנע למדריגה השפלה שבעליונים והאבק דרכים הוא דמות למדריגה השפלה יותר והאבק בחלקו כי כל התחתונים בחלקו של עליונים הם. ועוד דע כי הערביים הם נוסעים ממקום למקום ואין להם חנייה וישוב רק הם יושבי אוהלים ולפיכך הם הולכי דרכים ויש להם אבק ברגליהם תמיד ולפיכך הם משתחווים לאבק שהערביים הם נתונים תחת שר הדרך שהרי הם הולכי דרכים תמיד ולפיכך היו הערביים משתחווים לאבק שברגליהם שהוא אבק דרכים וכמו שהעובדים למזל טלה היו עובדים לבהמות מפני שהבהמות במזל טלה כך הערביים שהם מפני שהיו עובדים למזל הדרך לכך היו משתחווים לאבק דרכים שברגלים:

שאיין יצר הרע כו' ואם תאמר והלא אברהם לא ידע שהיו מלאכים ולמה אמר לבכם: ונ"ל שכך פירושו שאברהם היה מכוין לדבר לשון כבוד לאורחים ואמר לבכם אע"ג דשני